

ДО ПРОБЛЕМИ СТВОРЕННЯ СУЧАСНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ ОСВІТИ «ДОВКІЛЛЯ»

*В.Р. Ільченко, К.Ж. Гуз
Київ, Україна*

Найбільш сучасною і прийнятою у світі інноваційною моделлю освіти є освіта сталого розвитку суспільства. В Україні педагогам відома модель освіти сталого розвитку «Довкілля», яка базується на наступних принципах:

1. Цілеспрямоване виховання переконаності в суспільній значущості наук і необхідності (використання знань у суспільних інтересах.

Можна свідчити, що в нинішній школі принцип не спрацьовує. Подивимось на сьогоднішню школу. До школи приходять діти з кращими чи гіршими спадковими рисами, але всі вони мають «дитяче» мислення – егоцентричне (або егоїстичне) ставлення до світу, в якому все розглядається з точки зору власної користі: сонце світить, щоб було тепло, річка для того, щоб купатися, квіти – щоб складати з них букети, а мати – щоб годувала і жаліла. Діти не в змозі сприймати явища об'єктивно, встановлювати між ними зв'язки, що відповідають дійсності.

Шкільні програми традиційної школи проектували і проєктують обсяг знань, що повинні засвоїти учні, і мало враховують те, як ці знання впливають на розвиток мислення дітей, їхніх інтересів, їхньої соціалізації, потреби пізнання і осмислення світу. А отже, не мають належної цінності ані для самого школяра, ані для суспільства. Хоча психологи давно вже довели, що конкретність знань залежить насамперед від зв'язку з тими загальними законами, за допомогою яких вони зводяться в єдину систему. А суспільству необхідні люди із життєствердним національним образом світу – з системою знань, де найвагомим фактором є найбільш загальні, фундаментальні закономірності природи. Тоді тільки й можна сказати, що така людина має відповідне до розвитку науки світорозуміння, може вважатися соціально зрілою особистістю.

2. Основна мета навчання – формування наукового мислення в молоді.

У свідомості учнів знання про закони, поняття, об'єкти навколишнього світу розподілені згідно з уроками в шкільному розкладі – на фізичні, хімічні, біологічні, та інші. Дітям навіть у голову не приходять, що світ єдиний і неподільний, а знання про нього люди лише умовно розділили на різні галузі, бо так їх легше вивчати. Запитайте випускника на уроці хімії, а потім на уроці фізики, як уявляє він собі рух електрона в атомі? Це будуть різні відповіді: про сферичні і гантелеподібні електрони – на уроках хімії; про маленьку кульку, що рухається навколо ядра, як планета навколо сонця, – на уроці фізики. А спитайте, які електрони рухаються через провідник під час проходження електричного струму, і учень розгубиться...

3. Труднощі навчання не стільки в змісті наукових дисциплін, а у способах навчання, в обраних алгоритмах і методах пояснення матеріалу.

Те, що зараз відбувається у перебудові змісту освіти, в тому числі й природничо-наукових предметів, не вселяє надії, що зі школи будуть виходити люди з цілісною свідомістю, здатні до екологічного виховання і безконфліктного спілкування. Гадаю, мають пропонуватись не програми окремих предметів, концепцій фізичної, хімічної, іншої освіти або їх частин. Освіта єдина, як і світ. Якщо вже ділити на частини знання про нього, то згідно з ієрархією закономірностей існування і розвитку світу. Так, ще можна було б обговорювати зміст природничо-наукової, гуманітарної, загальної середньої освіти

4. Запорукою успішного вивчення всіх дисциплін у школі є досконале знання рідної мови.

Учні мають розуміти зміст кожного слова, включати терміни, поняття в цілісність по тому змісту, що в них закладений. Наприклад, в підручниках, посібниках

до моделі освіти «Довкілля» учні знаходять зміст термінів «освіта» (о-світ-а, корінь «світ» – сфера прояву тотальнодіючих на всі об'єкти світу закономірностей; совість-со-в-іст-ь – корінь «іст», істина і закон одне і те ж; «со-в-іст-ь» означає всі разом в «істину» – в «закон») і т.д.

5. *Обов'язок учителя – розвивати інтерес учнів, спостережливість, волю, працездатної учнів.*

Обов'язок, перш за все, авторів концепцій моделей навчання, підручників, посібників, а учитель буде іти за нами. Наприклад, в моделі освіти «Довкілля» спостереження учнів за своїм середовищем життя супроводжує вивчення всіх тем, починаючи з дитячого садочка і до випускного класу. Цьому присвячені уроки серед природи, систематичні спостереження на уроках в кабінеті довкілля, природознавства. Працездатність учнів розвивається в процесі реалізації таких методів навчання, як «зроби висновок», «поміркуй», «змоделуй», «пограйтесь» та ін.

6. *Якісне використання різноманіття методів залежно від віку учнів.*

Різнманіття методів навчання необхідне в кожному віці. Щоб використання їх було якісним, необхідне підпорядкування їх переважаючому методів діяльності учнів у даному віці. Це показав досвід навчально-методичного забезпечення освітньої моделі «Довкілля», яке складають курси: «Дивуюсь довкіллям» (4-5 років), «Запитую довкілля» (1-2 кл.), «Спостерігаю довкілля» (3 кл.), «Досліджую довкілля» (4 кл.) (сайт www.dovkillya.org.ua).

7. *Будувати навчання не на механічному запам'ятовуванні, а на розвитку особистості учня.*

Технологія освітньої моделі «Довкілля» забезпечує впродовж навчання учня формування у нього життєствердного національного образу світу на всіх етапах навчання.

8. *Систематичне використання історичних знань на уроках.*

Впровадження моделі освіти «Довкілля» довело, що подій з використання історичних знань, історії народу, ознайомлення з національними традиціями є необхідною умовою формування в учнів життєствердного національного образу світу: уроки серед природи, на яких учні найбільшою мірою залучаються до створених народом екологічних сценаріїв, є найбільш улюбленими учнями.

9. *Об'єктивний і систематизований контроль знань учнів з вивчених тем.*

Відповідно до технології освітньої моделі «Довкілля» кожна тема закінчується уроком систематизації знань. Одним з видів систематизації знань є складання структурно-логічних схем цілісності знань з теми. В основі моделювання цілісності знань лежать загальні закономірності природи.

10. *Учитель більше, ніж інші, повинен бути відданий своїй роботі, вважати її метою всіх своїх зусиль.*

Об'єктивність цього принципу підтверджує впровадження освітньої моделі «Довкілля». Саме на відданості справі учителів довкілля базується розроблення навчально-методичного забезпечення національної моделі освіти сталого розвитку «Довкілля». Вчителі є співавторами понад 50 номінацій його (навчальних програм, підручників, посібників для учнів, методичних посібників для вчителів – www.dovkillya.org.ua).

11. *Творча побудова узагальнюючих і моделюючих засобів: синоптичні таблиці, мнемонічні прийоми, унаочнення, пояснення на прикладах і задачах.*

Доцільність цього принципу також доведена учителями довкілля. Вони творчо використовують підручники довкілля, доповнюють презентаціями учителів та учнів методичні розробки тем, розробляють тематику інтегративних днів з усіх предметів, пов'язують їх з уроками серед природи. Учителі довкілля відомі як автори виступів у

ЗМІ, як учасники конкурсів «Учитель року».

Ми проілюстрували втілення принципів в інноваційній моделі, яка ним найбільш відома і яка чверть століття була відображенням ідей висловлених в «Роздумах про викладання».

Література

1. Остроградський М.В. Роздуми про викладання / М.В. Остроградський, І.А. Блум // Постметодика. – 1996. – №2. – с. 45–54.
2. Ільченко В.Р. Освітня програма «Довкілля»: Концептуальні засади інтеграції змісту природничо-наукової освіти / В.Р. Ільченко, К.Ж. Гуз. – Київ-Полтава: ПОППО, 1999. – 123 с.

КАБІНЕТ «ДОВКІЛЛЯ У СУЧАСНІЙ ШКОЛІ»

*О.Г Ільченко
Київ, Україна*

У школах, які вивчають курс «Довкілля», створюється відповідне навчальне середовище. Специфіка курсу «Довкілля» для 1–6-х класів – це щотижневі систематичні уроки серед природи, моделювання об'єктів вивчення, ситуацій у доквіллі, групова та індивідуальна робота з учнями. Вона вимагає навчального середовища, відмінного від традиційної школи.

Навчальним середовищем для учнів 1–6-х класів є кабінет доквілля та екологічна стежка, куточок мислення в природі або «заповідник на задвірках» (у школах, де немає можливості обладнати екологічну стежку) [3].

Зазвичай під кабінет «Довкілля» відводиться велика класна кімната, бажано з підсобним приміщенням. У кабінеті обладнують астрономічний та метеорологічний куточки, ставлять шафи, де містяться прилади для демонстраційних і лабораторних експериментів з курсу «Довкілля». На стіні вішають фізичну карту півкуль та періодичну систему елементів Д.І. Менделєєва, модель взаємозв'язків рослини і тварини з доквіллям, виділяють місце для речових моделей доквілля різноманітних тварин, біоценозів, виготовлених учнями.

На розміщеному на підвищенні демонстраційному столі ставлять відеоманітофон та комп'ютер. Біля протилежної до дошки стіни обладнують «міні-майстерню» – тумбочку з набором столярного та слюсарного інструменту й верстак, що відповідає зростові учнів; біля тумбочки ставлять шафу з «матеріалом доквілля» (картон, дерево, жерсть, фольга, дріт, шматочки дерева, пластмаси, плексигласу, шматочки металу, шкіри, тканин; глина, пісок, камінці; гілочки дерев, сучки, шишки; дерев'яні дощечки різних розмірів, пластилін, цвяхи тощо). Під час виконання завдань з моделювання учні самостійно беруть потрібний їм матеріал та інструмент. Міні-майстерня відповідає майстерні для малюків А.С. Макаренка.

Поряд з міні-майстернею міститься шафа з обладнанням для міні-театру. У курсі «Довкілля» початкової школи одним з важливих методів навчання є гра. Коли бджілка і мурашки «розмовляють» про своє доквілля, вони «одягають» відповідні «костюми» і «ставлять» відповідні «декорації». «Костюми» і «декорації» діти виготовляють під час моделювання на уроках доквілля чи на уроках праці. Так в освітній моделі «Довкілля» кабінет і уроки в ньому слугують естетичному вихованню учнів.

Важливою для морального виховання дітей початкової школи є подорож у стародавнє минуле. Вони із захопленням перетворюються в «дружинників» з княжої доби та «козаків» Запорозької Січі. В цьому їм допомагає «міні-музей», експонати якого містяться в шафі. Описаний кабінет доквілля можна побачити в Шишацькій ЗОШ Полтавської області ім. В.І. Вернадського та в Дніпровській ЗОШ